

Bözsi néni

Kora délután van. Bözsi néni felfelé igyekszik az úton.

– Jó napot, Bözsi néni – köszöntöm –, vége a napnak?

– Ne is mondja, Józsi bácsi, elég volt mára. Reggel hatkor már itt voltam, azóta nem álltam meg. Tegnap egész nap meszeltünk, eltötte téglát rakodtunk. Fáj már minden ujjam hegye.

– A negyed négyessel megy haza?

– Azzal. Van még időm, nem kell sietni. Mire elmondom az imádságot, már fenn vagyok a tetőn.

– Hát akkor, Isten áldja holnapig!

– Magát is.

Bözsi néni továbbmegy, pár perc múlva eltűnik az út kanyarulatában, s ezzel bevezető történetünk véget ér. E pár szóval ugyanis nem falusi életképet akartam rajzolni, csupán be akartam számolni soron következő gondolataim eredetéről. Hiszen járunk-kelünk a világban, szavak, mondatok, dallamok serege ér el minket, s foszlik le rólunk hatástalanul. Üres kézzel megyünk el fontos helyekről, fennkölt eszmék bizonyulnak értéktelennek a mindennapok során. Eközben pár szót váltunk egy korosodó asszonnyal, s mélyen megérintenek minket a szavai.

Bözsi néni parasztasszony úgy, amint az megtalálható a magyar nyelv értelmező szótárában. Kel és fekszik a Nap járása szerint, közben bajlódik a földdel, az állatokkal, rövid kisegítő munkákat vállal. Beszerzi a szükséges élelmiszert, gondot visel férjére. Ha rossz kedve van, cifrákat is mond, minden erkölcsromboló szándék nélkül. Most azonban azt közölte velem, hogy a tetőn lévő buszmegállóig imádkozni fog.

Tartózkodni szeretnék az általánosító, tehát ritkán igaz kijelentésektől. „A somogyi baka a világ legjobb katonája” – mondogatta Zoli bácsi, akit 13 évnyi politikai fogság sem tört meg. Tőle hallottam azt is, hogy a magyar paraszt bölcs. Valószínűleg mindkettőre lehet példát mondani, mert az általánosságoknak is van alapjuk. Ha a legidősebb fiú erős is volt, dolgos is volt, bizonyára rá maradt a gazdaság, a föld, míg kevésbé használható, álmódzó öccsét inkább iskolába adták. Így megmaradt paraszti bölcsnek az idősebb, s lett átlagos értelmiségi az ifjabb, példát adva egy sommás kifejezés kimondásához. Engem is elfoghat a kísértés, hogy általános tételt fogalmazzak meg a pa-

rasztasszonyok mély vallásosságáról, hiszen nem kellene sokáig keresgélnem. Anyósom – például – nem volt látható az esti harangszó idején, de tudtuk, hogy kendőjébe burkolva ül a folyosó végi esti homályban és imáját mondja. Hét gyermeket nevelt fel, apjára, férjére s ki tudja, kikre volt még gondolja, de az este – időszámvetés nélkül is – ott találta megszokott helyén. Élete része volt az imádság. Ennek ellenére nem általánosítok, csak nagy figyelemmel tekintek azokra az emberekre, akiknek életében egybeolvad a föld és az ég.

Bözsi néni nem tartozik lelkiségi irányzathoz, nem tartozik kiscsoport-hoz. Férje van, átlagos, s nem vettek részt családi hétvégeken, hogy magasabb szintre emeljék kapcsolatukat. Ha méregbe jön, biztosan leteremti emberét, talán csúnya szavakat is mond neki, amelyeknek mégsem az az értelme, mint ami a városi suhancok nyelvén megjelenik. Aztán elszáll a feszültség, várja a munka és indul az útjára. Jártában-keltében pedig, ha úgy adódik, imádkozik. Nemrég fordított volt a helyzet: én indultam útnak, ő pedig nagy munkában volt. A sok vendég után kimosott ágyneműt teregette. „Teregetek, s közben imádkozom” – mondta pirosposzsgás arccal. „Imádkozzál és dolgozzál” – jegyeztem meg. „Helyes” – nyugtázta ő, és tovább díszítette fehér foltokkal a friss, zöld hátteret. Most én vághattam neki a dombnak, kóbor gondolataimat rendezve.

Kérem a szigorú kritikust, aki arra hívja fel figyelmemet, hogy összekeverem a kegyeletes dolgokat a bűnösökkel, a szentet a profánnal, hogy legyen kissé megértő az emberek iránt. Fényből és árnyékból vagyunk mindnyájan, legfeljebb egyesek valamilyen okból mindig a fényes oldalukat mutatják és elrejtik a homályosat. Ezért kissé szokatlan, ha természetes jelenségekkel találkozunk. Pedig csak természetes dolgokkal érdemes foglalkozni. A sápadt aszkézis vagy a lenyűgözően sodró prófécia utólag mindig megvizsgálandó.

Tehát most valaminek az ellenkezőjét akarod hangsúlyozni? – kérdezheti valaki. Ennél azért már tovább jutottam. Hatvanhat év alatt elég sok véleményt, elméletet, valamint ellenvéleményt és ellenelméletet hallottam. Emberek és rendszerek voltak a ló innenső, majd túlsó oldalán. Csak azért, hogy okosnak tartsam magam,

nem fogok kimondani semmiféle ellenvéleményt. Többet szeretnék, még ha merészségnek látszik is. A valóságot szeretném megismerni, amennyire lehet, s a valóságnak gyakorta nem két, hanem több oldala is van.

Az imádkozásról és az elmélkedésről összegyűjtött bőséges ismeret birtokában nem színvonal alatti dolog túlértékelni és bőbeszédűen tárgyalni egy egyszerű példát? Talán nem is becsülöm azokat az értékeket, amelyeket életem során megtaláltam? Nos, ha éppen védekezni kell, könnyen megidézem a nagyformátumú és szentéletű Gellért püspököt, akit mélyen megindított egy nő munkadala, még csak nem is imádsága. Magam előtt látom az akadémiai műveltségű Bartókot vagy Kodályt, amint nagyon figyelmesen hallgatják kevésbé iskolázott énekesek dalát. Sikeres képzőművészek vizsgálgják gondosan azokat a motívumokat és mesterfogásokat, amelyekkel naiv alkotók hozták létre faragásaikat, épületeiket, festményeiket. Mert lehet háború vagy béke, szegénység vagy gazdagság, az alkotó embert az érdeklődéssel: mire jut, mit valósít meg egyetlen ember mindabból az adottságrendszerből, amit születésnek, nevelésnek, élménynek, hitnek és becsületnek hívnak. Ha nyitott a szemünk, azt kell látnunk: mindenki mást. Ezért érdeklődéssel és tisztelettel figyeljük, hogy ki mivé érlelte élete vetését.

Nem én vagyok az első, akit megfog az egyszerűségben megvalósított teljesség. A világirodalom és a világtörténelem történelmi visszaadja azt a meglepetést, csodálatot, titkos irigységet, amelyet nyugtalan nagy emberek éreztek harmonikus életű kis emberekkel szembeesülve. A boldog embert kereső királyok, a szénégetőt megtisztelő, a becsületességet áruhában kutató uralkodók mind olyan példát jelentenek, amely – igaz vagy nem igaz – lelkük megnyugvására és egységre törekvő vágyát fejezi ki.

Idős ember írja e sorokat, tehát nem kell ismerethiánnyal gyanúsítani. Azt sem kell hinni, hogy elfogult akar lenni valamilyen irányzat javára. A gondos vizsgálat kiderítheti, hogy a végcél, a létrehozható és vállalható teljesítmény érdeklő a tökéletesség ege alatt. Mivel tökéletesek – doktrinálisan – soha nem leszünk, hiszen magas az ég, és a földből nő ki a virág.

Az egyszerű dolgokat akkor kezdi becsülni az ember, amikor nagyon lenn érzi magát. Menő koromban, egy-egy hiba elkövetésekor, nagyon nagyra tudtam becsülni Bandit, a fogorvosunkat, aki reggel hattól éjfélig beteget rendelkeztetésére állt, s az asztalán összevissza heverő papírok között állandóan szóló elemes rádiója hangjánál jelentett biztonságot a hozzáfutók számára. Bandi nem tudta tartani a száját, nem volt erőszakmentes, de szelíd volt a fájdalommal küszködőkhöz, és kemény a recski ávosokhoz. Tabódy szerint tizenegyszer küldték büntetőmunkára, mert védte a gyengéket. Amikor teológiai szárnyalásomból földre estem, Bandi mackós alakja különös dicsőfényben mozgott a homályos üvegű ajtó mögött. Nem most, hiszen már több éve halott, hanem húsz évvel ezelőtt is. Korábban is küzdelmes volt az élet, legfeljebb másként, vagyis minden korban másként.

Az a jó, ha sokféle van támaszunk, ha sokféle a segítség, amit nyugtalan lelkünk remél. Színesebb a világ, valóságosabb a példa. Borús időben hol ezt, hol azt a csillagot takarják el a felhők, s bár öntudatosan lehet állítani, hogy egyedül a sarkcsillag mutatja az északi irányt, a jó navigátor, a megszorult hajós időnkint mégiscsak arra kényszerül, hogy egyéb, nem oly kiváló csillagok állásából következtetve határozza meg a helyes irányt. Nyilván kevésbé kiváló az a plébános, aki azt kívánja, hogy az Isten szakassza rá az eget bizonyos gazemberekre, mégsem tudom elítélni ezért a hangért. Komisz a kijelentés, de mögötte egészen mást érzek. Nagyot nevetek, s megerősödik jóakaratom, mivel a jókedv maga az élet. Bözsi néni sincs a csillagkatalógus főhelyén, de ott, ahol van, vonatkoztatási pont, igazodni lehet hozzá.

Miben igazodom hozzá? A harmónia keresésében. A magam harmóniájának a keresésében.

Sokféle harmónia van. Az erdő harmóniája a csendes susogástól a vihar ereje alatti félelmetes dübörgésig terjed. Laci és Szabina két furulyából fújja a hangok összecsavarodó indáját. Valahol egy citerás keze alatt ébred a katedrálisok sokregiszteres orgonáinak harmóniáihoz mérten nagyon szegényes összhang. Járkálok az erdőben, ülök az udvaron, meghúzódok a templom sarkában, és keresem és építeni próbálok az én harmóniámat. Élni akarok, harmóniát akarok. A harmónia egyensúly, egyensúly nélkül elesik az ember. Drága szép szentképeim, dicsőségesen feltámadt Krisztusom, szelíd szűz

Máriám, keresztalált szenvedett Isten Fia, tűzben megtisztult lelkek, merre vagytok? Felhők mögött bujkál a Hold, hosszúak az éjszakák, homályosak a reggelek.

És mégis, itt a föld! Ha van Isten és az ő kezéből került ki a világ, akkor a föld sarában, a füves rétek illatában, a ködből kicsapódott zúzmarában, a szétszakadó esőfelhőkben egyaránt az Ő kezét érintem. Kezdek mindent előlről s nagyon alulról. Mindent újból megfigyelek, jobban megnézek.

S ekkor, egészen lenn, belül remegve a fáradtságtól, már tudom, hogy egy vagyok azok sorában, akik botladozva járnak az életet, de vállalják, mert a saját útjukat járnak. Már természetes, hogy önmagamban azt teszem, amit nagy korszakokban, jobban észrevehetően, megtesz az emberi megismerés. Újrakezd mindent, szegyen és félelem nélkül leás az egyszerű dolgokig. Tudós és tudatlan egyszerre, hívó és hitetlen egyszerre, reménykedő és reménytelen egyszerre. Ez a sorsa. Emberi sors.

A sorsa a holnap, amíg él. Drága, jó álmom, miért gondolom, hogy érdemes holnap felébrednem belőled?

Vajon fel tudnám-e sorolni azokat az otthonokat, amelyek falán ott függ a házastársak esküvői képe? A gyerek sokszor éretlenül vidul a komoly arcokon, a falusi fényképész romantikus hátterein, a furcsán álló kölcsönruhákban, a mesterséges beállításon. Felnöve már az egykori mosolyt keressük a velünk szemben ülő ráncai között, a vidám csillogást az erekkel átszőtt szemekben. Vajon van-e Bözsi néninek esküvői képe? Ha igen, mi élt akkor a homloka mögött és benn a szívében? S mi maradt mindabból mára, amikor nekiindul, hogy negyedórás imádság után autóbuszra szálljon? Mitől van béke a szívében, amikor a kiszámíthatatlan holnapra gondol?

Nem tudjuk, mire nővünk fel. Tanárok leszünk-e vagy proféták, feltalálók vagy üzletemberek? Munkások, parasztok vagy értelmiségiek? Hívők vagy hitetlenek? Érettségi tablóink ablakából nézünk a kirakatüveg túlsó oldalán nyüzsgő nagyvilágba. Vár ránk a térbe és időbe öltözött jövő. Mindig vár. Ma is vár, távol a fiatal-ság éveitől. Visszagondolok egykori céljaimra, megpróbálok sorra venni őket. Megpróbálok emlékezni rájuk. Azokra, amiket ma is vallok, azokra, amelyek elhalványultak az évek során. Melyekért küzdöttem megalkuvás nélkül, mikben voltam engedékeny, változó? Miben voltam mániákus, miben türelmes, meggyőzhető? Nemcsak tőlünk függ a sorsunk, sok-

féleképen fordulhat az élet. Türelmesen el kell fogadnunk a megváltoztathatatlant.

Gondolatokat, szempontokat írok egy ív papírra. Elidőzöm mindegyiknél, aztán elvetem némelyiket, meghagyom a másikat. Ez tartalmaznak látszott tegnap, ma semmit sem tudok kezdeni vele. Gyakorta így zajlik az élet is. Ma teljes erővel küzdök valamiért, holnapra érdektelenné fakul a tegnapi cél. Összevisszaság ez, vagy csak egyszerűen a lét mozgása? Mint a hullámoké, amelyek tarajos-fehéren futnak a part felé, hogy aztán kisimuljanak-elenyésszenek a fűvenyen. S kezdődik minden előlről: a lét energiái új és új hullámokat emelnek és görgetnek a megsemmisülés felé. Ez az örök keletkezés és elmúlás az élet. Az örök nem az egyszer-volt maradásában, hanem a múltó életek halhatatlan ismétlődésében áll. Igyekszem messze nézni, s ugyanakkor megformálni azt az életdarabot, amelyben vagyok, s amelyet én is alakítok. Egyszerű bölcsesség: azé a hullámé, amely látja az előtte haladók elmúlását, s mégis energikusan fut sorának beteljesedéséig. Egyedi a sors, mindeneget átfogó a törvény. Belesimulok, igyekszem megérteni, megérezni, elfogadni, megtalálni benne életem vonalát.

Bözsi néni nem ismeri a Tao-t, nem végez zen gyakorlatokat. Él, gondoktól sem mentesen, azon a földön, amelyből vétetett és ahová visszatér. Nem álmodik megsemmisülésről, emberfeletti élményekről. Magyar parasztasszony a második évezred végén. Ámde az idős asszonyok ölbe tett keze, csendes megülése arról tanúskodik, hogy ismerik a megnyugvás, az elmélyedés, az önmagukról elfelejtkezés pillanatait. A dombháton távolodó, messzeségbe vesző alakjuk ősi, valódi engedelmességről beszél, miként az esti égen kigyúló s pályájukat örök renddel követő csillagok.

Kár lenne érdemtelenül felnagyítani egy ember életét, vándorlását dombokon, völgyeken keresztül. De bár a példa, a szereplő egyszerű, igénytelen és törekény, mégis adhat bepillantást az örök, a folyton változó, teremtődő és elenyésző világba. Még azt sem mondom, hogy ez a minta, ezt kell követnem. Csupán abban vagyok biztos, hogy jó volt odafigyelni valakire, ezen a délutánon, hogy majd holnap más élmények és felismerések alapján folytassam utamat, felfelé a lejtőn, miközben csendesen beszélgetek azzal a hanggal, amely titokzatosan szól a lelkemben.

Merza József